

nější situaci genderové rovnosti v České republice takových knih nikdy nebude dost.

Za slabou stránku této knihy považuji autorčinu snahu propojit do jednoho obrazu mnoho různých, a to nejen geografických kontextů. Autorka se v knize občas snaží porovnávat neporovnatelné: například v kapitole o genderové socializaci rozebírá nejprve příklady výchovy dívek a chlapců z Etiopie, Indie či Nepálu, načež se přesouvá ke zcela „západnímu“ problému tzv. růžovo-modrého dělení. Příklady jsou jistě zajímavé, ovšem kontexty jsou natolik různé, že by jejich popisu mohla být věnována celá kniha. S tím souvisí i další limit této knihy, a to ten, že jednotlivá témata v knize jsou velmi obsáhlá (zvláště v kombinaci s tím, že témata se autorka snaží popsat globálně). To autorce často neumožňuje prozkoumat dané téma do hloubky, a tak v některých případech pluje pouze po povrchu, který je však čtenářkám a čtenářům (především z řad odborné veřejnosti) s velkou pravděpodobností znám. Přesto lze říci, že všechny části knihy vedou čtenářky a čtenáře k tomu, aby se za-

mysleli nad různými skutečnostmi, které ovlivňují, jak muži k ženám obvykle přistupují a proč je tak málo mužů, kteří bojují za genderovou rovnost.

Otázkou, která vyvstává po přečtení knihy, však je, zda je zapojování mužů do „feministické revoluce“ opravdu tím klíčovým faktorem, který povede k genderové rovnosti ve společnosti. Opravdu to bez mužů nepůjde? Nevychází tento požadavek spíše z esencialistických východisek, která jsou v kontextu současného feministického myšlení do jisté míry irelevantní? Neměli bychom podporovat (a usilovat o) zejména zapojení těch mužů, kteří mohou být jako příslušníci určité skupiny mužů marginalizovaných současným genderovým řádem spolunositeli společenské změny? Pokud klademe důraz na zapojení mužů, nepřístupujeme tím však na současné patriarchální nastavení společenského řádu? A pokud ano, je to špatný směr, nebo jen utilitaristické využití dostupných prostředků? Nechtějí si čtenářky a čtenáři na tyto otázky odpovědi po přečtení knihy sami.

PROSTITUCE, NEBO SEXUÁLNÍ PRÁCE? JDE O PRÁVA

A OCHRANU TĚCH, KDO JI VYKONÁVAJÍ / KATEŘINA LIŠKOVÁ

HAVELKOVÁ, BARBARA, BELLAK-HANČILOVÁ, BLANKA (EDS.). 2014.

CO S PROSTITUCÍ? VEŘEJNÉ POLITIKY A PRÁVA OSOB V PROSTITUCI. PRAHA: SLON.

Sex za úplatu je tématem, které spolehlivě rozhádá (téměř) jakoukoli skupinku feministek. Nebudou schopny se shodnout už na názvosloví. Má se používat termín prostituce, nebo sexuální práce? Zatímco první konotuje něco možná nečistého a rozhodně nerovného, co by se mělo zakázat, druhý implikuje legální sféru, kde vyjednávají svobodní aktéři. Zatímco první přístup odhlíží od možnosti svobodné volby osob, které sex prodávají, ten druhý riskuje podcenění

reality genderové hierarchie, v níž ke směně dochází. Kdyby kniha byla psána jen z jedné perspektivy, bylo by čtenářstvo ochuzeno. Považuji za velkou přednost monografie, že její autorský kolektiv je rozdělen a jsou v něm reprezentovány obě pozice.

Hned v první kapitole obě editorky zaujímají odlišná stanoviska, která jsou jak teoretická, tak osobní. Zatímco Barbara Havelková zastává pozici proti sexuální dominan-

mi různých znevýhodnění či zvýhodnění, jež mužská sociální identita v různých fázích životního cyklu pro různé vrstvy obyvatel s sebou přináší. Konference tak nabídla pestrá a bohatou škálu prezentací výzkumů, terénní práce i konkrétních politik na poli vtahování mužů, zejména mladých mužů, do genderové rovnosti nebo analýz faktorů, které stojí za jejich dosud slabým zapojením.

Konferenčním vylepšením byla i online aplikace do chytrých telefonů, tabletů a notebooků, kde bylo možné strukturovaně dohledávat program jednotlivých bloků, anotace příspěvků a informace o změnách nebo dalších aktuálních událostech. Bohužel, pro všechny účastníky bez lokálního datového připojení byla nakonec nevyužitelná, neboť v místě konference nebyla wifi zdarma. Samotný tištěný program akce nabízel jen základní orientaci v názvech prezentací jednotlivých bloků a jménech prezentujících bez institucionální či disciplinární afiliace. Vyvolalo to řadu překvapení a nečekaných situací návštěvníků v konkrétních sekcích a zároveň (je otázkou, do jaké míry záměrný či předjímaný) intenzivní sociální kontakt účastníků a účastnic při vzájemném zjišťování, které jméno a či prezentace by jim neměla uniknout. Důsledek těchto okolností byl překvapivě užitečný, dostali jste se na sekce a k diskusím, jež sice třeba nenaplnily vaše očekávání, zato jste získali intenzivní pocit prolínání a možností spolupráce napříč tématy, sektory, disciplínami i přístupy – od individuálních terapií přes sociálněvědný výzkum a výuku až po změny politik Organizace spojených národů. Mělo to mnohem lepší efekt, než se dalo od účasti na mezinárodní konferenci čekat.

Poznámky

1 Jde o konferenci, na níž vznikl rozhovor Christiana McMahona s Raewyn Connell exkluzivně uveřejněný v tomto čísle časopisu.

ci a mluví o prostituci, Blanka Bellak-Hančilová stojí pevně na straně sexuální práce. Podle prvního pohledu je prodávání sexu „formou násilí na ženách a porušením principu genderové rovnosti (...), volbou lidí, kteří žádnou volbu nemají“ (s. 23), pohled druhý vidí lidi, kteří se vždy rozhodují kontextuálně, některé volby jsou jim uzavřeny, jiné otevřeny, což je ovšem situace typická (nejen) pro trh práce. Shoda panuje v tom, že jednání osob prodávajících sex by nemělo být trestné nikdy, a naopak nucení k sexu by mělo být trestné vždy. Ve druhé kapitole Blanka Bellak-Hančilová představuje odlišné cesty právní regulace prodeje sexu a zaměřuje se na dvě v Evropě nejznámější, totiž na model holandský, který legalizuje prostituci a činí z ní formu výdělečné činnosti, a model švédský, který kriminalizuje zákazníky. Ve třetí kapitole rozebírá Barbara Havelková genderovou rovnost právních úprav, které se vyznačují asymetrií. Model, který platí v současném Česku, i jeho navržená novelizace jsou nastaveny v neprospěch těch, kdo sex prodávají, a zvyšují jejich zákazníky. Takový přístup, argumentuje Havelková, nepřímo diskriminuje na základě pohlaví. Ovšem když asymetrie funguje ve prospěch osob v prostituci, které jsou ve zranitelné pozici, narovnáva existující nerovnosti a taková úprava by právní princip rovnosti pohlaví nenarušila.

Právě první tři kapitoly považuji za nejpřínosnější, a to proto, že v nich reprezentantky odlišných pozic důkladně představují svoje argumenty, jejich zdroje i implikace. Uvítala bych, kdyby byly psány ještě explicitněji, jako dialog. Ve stávající podobě jsou pozice proti sexuální dominanci a pozice sexuální práce od sebe odděleny kapitolami, čímž se komplikuje rozhovor, který spolu zastánkyně odlišných stanovisek vedou. Autorky na sebe odkazují, každá ve své kapitole. Co by se stalo, kdyby valná většina z obsahu prvních tří kapitol – a Závěru, kde obě editorky navrhuji řešení, opět každá za sebe i společně – byla součástí jednoho textu, kde by spolu autorky přímo rozmlouvaly? Pro čtenářku

by taková forma byla nejen komfortnější (protože by viděla vedle sebe argumenty a protiargumenty, ostrý nesouhlas i průniky shody), ale i živější. Duel je zajímavější než monolog.

Po vyjasnění feministických pozic i názorů v autorském týmu obrací kniha svou pozornost k situaci v Česku. Čtvrtá kapitola z pera Barbary Havelkové přináší detailní analýzu stávající a navrhované právní úpravy u nás. Havelková zdůrazňuje, že téměř bezvýhradné zaměření se na osoby prodávající sex znamená jejich represi a nezabývá se ochranou jejich práv. Ukazuje, že ani zákon „o toleranci prostituce“ předložený poslanecké sněmovně roku 2013, ani obecní vyhlášky, které prostituci „regulují“, si nevšímají těch, kdo sexuální služby nakupují. Ačkoli autorka nezastává švédskou pozici, která kriminalizuje klienty, což do řešení prostituce zavléká trestní právo, tvrdí, že jednostranné zaměření na prodávající v Česku vytváří diskriminaci. Obce mají od roku 2007 Ústavním soudem posvěceno právo vydávat vyhlášky upravující prostituci na svém území. Obecní vyhlášky chtějí typicky obchod se sexem uklidit z pohledu „počestných občanů“ a dětí, které jsou údajně pohledem na prostituci mravně poškozovány. Vyhlášky obcí stanovují často drakonické sankce pro prostitutky, kterým dále určují nerealistické podmínky (například měsíční zdravotní prohlídky), aniž se slovem zmíní o klientech. Takové přístupy k sexu za úplatu odrážejí antifeministické prostředí České republiky, které odmítá genderovou perspektivu (nejen) v právu a veřejných politikách. Následující, pátá kapitola přináší analýzu rozhovorů s důležitými aktéry české politické a nevládní scény. Blanka Bellak-Hančilová a Dita Jahodová rozmlouvaly s lidmi z ministerstev vnitra, sociální práce, spravedlnosti či zdravotnictví, ze samospráv a nevládních organizací na téma prostituce, její stávající úprava a žádoucí změny. Zatímco většina expertů se shodne, že prostituce, zvláště ve své pouliční podobě, představuje problém, názory na podobu vhodné regulace se rozchá-

VSTŘÍCNOST (NEJEN) FIREM K OTCŮM / Hana Maříková

Ve dnech 12.–14. března 2015 se na univerzitě v Bielefeldu (Universität Bielefeld) konala mezinárodní konference k tématu *otcovství v zaměstnavatelských organizacích* (Fathers in Work Organizations: Inequalities and Capabilities, Rationalities and Politics).¹ Vystoupili na ní přední odbornice a odborníci z oblasti genderových studií z Evropy i Spojených států, například Barbara Hobson, Suzan Lewis, Mary Blair-Loy, Elin Kvande, Michael Meuser nebo Donald Tomaskovic-Devey.

Sledované téma bylo zkoumáno různými teoretickými perspektivami (viz *capability approach* – přístup způsobilosti, teorie intersektce nerovností a sociální spravedlnosti, teorie maskulinit anebo chování organizací apod.) v různých rovinách obecnosti, kdy někdy bylo sledováno spíše sociálně-politické rámování možnosti zapojení otců do každodenní péče o děti, jindy zase výlučně rovina firemní a organizační. Některé příspěvky byly koncipovány přehledově na základě komparace výzkumů z různých zemí, a tedy mnohdy i z rozdílných sociálních a kulturních prostředí, jiné měly naopak výrazně „lokální“ charakter se zaměřením na zcela konkrétní zemi či kulturu.

Z přednesených příspěvků se potvrzuje, že to, na čem také záleží v případě zapojování otců do péče o (malé) děti při omezení jejich pracovní aktivity, je širší politický rámec. Ten buď podporuje opatření cílená na otce v bazální péči o děti, a tedy i „expansi“ genderové rovnosti v soukromé i veřejné sféře, nebo naopak napomáhá konzervaci, či dokonce zesilování nerovností v této sféře. Norsko bylo první zemí na světě, která v roce 1993 zavedla rodičovskou kvótu jako nepřenositelnou, zaručující každému z rodičů právo na péči o své dítě s garancí dosavadního pracovního místa u stávajícího zaměstnavatele. Při jejím nevyužití (kterýmkoli

zejí. Je to jistě i proto, že ti, kdo reprezentují státní správu nebo samosprávu, výrazně častěji argumentují veřejným pořádkem či morálkou a na rozdíl od sociálních pracovníků a pracovníků z nevládních organizací, které asistují lidem v sexbyznysu, se nikdy nezamysleli nad právy těch, kdo sex prodávají. V šesté kapitole Tereza Hendl analyzuje *Mladou frontu* a *Právo* a ukazuje, jak tupě hlavní deníky reprodukují mainstreamové české názory na prostituci: připisují vinu prostitutkám, nepouštějí se do vlastních analýz, nechávají promlouvat zejména politiky, zřídka odborníky a odborníky z nevládních organizací, a nikdy samotné sexuálně pracující.

Poslední kapitola má sympaticky experimentální ráz. Postupně v ní promlouvají lidé, kteří pracují v nevládních organizacích, jež nabízejí servis osobám, které prodávají sex. Ačkoli autorky a autory do velké míry spojuje přístup a zkušenost zblízka, způsob jejich psaní je rozdílný. Petr Matoušek má za sebou dlouholetou zkušenost streetworkera a relativně čerstvou akademickou kariéru. Z pozice sociologa nahlíží na terén i na své intervence, které – ač dobře míněné – mohly být naivní, nebo by dokonce mohly klientkám ublížit. Petra Kutálková z La Strady na medailoncích z pra-

xe dokumentuje stereotypní představy o prostitutkách jako špatných matkách, hloupých ženských a prostituce jako špíny, kterou je třeba vymýt. Terénní pracovník plzeňského občanského sdružení Ulice Jiří Frýbert se zaměřuje na mikrokosmos pouliční prostituce, samosprávy a policie. Ukazuje, jak veřejní činitelé zasahují a nezřídka při tom porušují práva sexuálních pracovníků. Jana Poláková z Rozkoše bez rizika zjišťovala, jak si vedou jejich bývalé klientky. Podle její sondy celkem dobře: všechny podle vlastních slov sexbyznys opustily, převážně na něj nevzpomínají ve zlém a žijí spokojeně. Přesto jako důvod pro odchod z povolání uvedly vedle nalezení nového partnera právě nespokojenost s pracovními podmínkami. Absenci právního rámce pro prodej sexu cítí jako problém všechny, kdo mají s tímto byznysem něco společného.

Kniha *Co s prostitucí?* příjemným způsobem vybočuje z běžné české akademické produkce, kde editované monografie typicky představují jeden argument. Autorský tým, který nestojí „jako jeden muž“, představil svoje pozice, předložil analýzy, navrhl řešení. Výsledkem je první komplexní pojednání tématu prostituce i sexuální práce, obojího! v České republice.

EKONOMIZACE OSOBNÍHO ŽIVOTA – NESTÁVÁME SE CIZINCI V NAŠICH OSOBNÍCH ŽIVOTECH? / ROMANA VOLEJNÍČKOVÁ

HOCHSCHILD, ARLIE R. 2012. *THE OUTSOURCED SELF. INTIMATE LIFE IN MARKET TIME*. NEW YORK: METROPOLITAN BOOKS.

Na téma pronikání tržních mechanismů do osobních životů bylo napsáno mnoho knih. Velmi často se můžeme setkat s teoriemi, které popisují, jak ziskovost, touha po moci či tlak na konkurenceschopnost ovlivňují naše osobní životy. Kniha Arlie Hochschild jde v těchto úvahách ještě dál. Au-

torka v knize na základě čtrnácti kapitol (čti čtrnácti životních příběhů) ukazuje, jak prožíváme zdánlivě osobní a intimní situace v našich životech (narozeniny, výběr jména novorozence nebo péče o seniory) v současné všudypřítomné tržní ekonomice. Autorka se ve čtrnácti kapitolách věnu-

z rodičů) se však o tuto dobu zkracuje celková délka rodičovské „dovolené“, kterou mohou rodiče po narození dítěte ve svém souhrnu čerpat. Jak na statistických datech ve svém příspěvku („Interactions between Organization Behavior and Father's Quota in Parental Leave“) doložila Elin Kvande, toto opatření skutečně přimělo většinu otců zůstat doma se svými dětmi a opustit pracovní prostředí. S tím, jak se prodlužovala doba, po kterou otec mohl bez problémů zůstat doma s malým dítětem (když se jedná o zákonný nárok), narůstal i počet mužů, kteří této možnosti využívali. Výsledky mnoha výzkumů potvrzují, že současní otcové malých dětí tráví více času se svými rodinami. Muži s dětmi tráví méně času v práci a v porovnání s obdobím před deseti lety věnují rodině denně o hodinu času více, v porovnání s rokem 1970 dokonce o dvě hodiny více. Nicméně poslední parlamentní volby v roce 2013, z nichž vzešla menšinová pravicová vláda, přinesly změnu. Konzervativní politikové dosáhli v minulém roce snížení 14týdenní kvóty na 10týdenní, třebaže mnozí zástupci asociací zaměstnavatelů byli proti tomuto kroku, neboť firemní (organizací) prostředí je na tuto praxi adaptované a snaží se respektovat různé potřeby svých zaměstnanců v různých životních obdobích. Kromě toho zaměstnavatelé uznávají tento typ kvót jako jeden z nástrojů genderové rovnosti posilující postavení muže v rodině a žen na pracovišti, což Norsko podle nich stále potřebuje. Kvande sama vyjádřila obavu z toho, že snížení, či dokonce zrušení této kvóty by mohlo vrátit čas „zpět“ a zastavit pozitivní vývoj ve směru vyrovnávání rozdílů mezi muži a ženami v soukromé i veřejné sféře.

Další norská badatelka Sigtona Halrynjo (příspěvek „Fathers' Parental leave and Career in Norwegian Elite Professions“) nicméně upozornila na to, že i v takové zemi, jakou je Norsko, tj. v zemi relativně přátelské vůči genderové rovnosti rodině (kromě posledního období), muži pracující v elitních (zpravidla manažerských) profesích využívají rodičovskou kvótu méně než jiní otcové. Vznela